

Agnieszka Okońska

Europejski tytuł egzekucyjny : Polska jako państwo wykonania

Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2, 149-176

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Okońska

Europejski tytuł egzekucyjny – Polska jako państwo wykonania

1. Wprowadzenie

Dnia 21 października 2005 r. weszła w życie główna część przepisów Rozporządzenia nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych¹ [dalej: rozporządzenie]. Tytuł rozporządzenia jest jednak mylący, gdyż nie tworzy ono nowego tytułu egzekucyjnego uzyskiwanego w toku ujednocionej procedury, lecz reguluje przesłanki i postępowanie umożliwiające rozciągnięcie wykonalności orzeczeń, ugod sądowych i dokumentów urzędowych na cały obszar Wspólnoty. Tytuły egzekucyjne pochodzące z państw członkowskich i mające nadane na podstawie tego rozporządzenia zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego [dalej: zaświadczenie ETE] dla umożliwienia prowadzenia na ich podstawie egzekucji nie wymagają już przeprowadzenia postępowania w przedmiocie stwierdzenia ich wykonalności (tzw. *exequatur*), uregulowanego w rozporządzeniu 44/2001². Tym samym europejski tytuł egzekucyjny

¹ Dz.Urz. WE L 143 z 30 kwietnia 2004 r.

² Rozporządzenie Rady nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, Dz.Urz. WE L 12 z dnia 16 stycznia 2001 r. [dalej: rozporządzenie 44/2001], które zastąpiło obowiązującą między państwami członkowskimi „starej” Unii Europejskiej Konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 27 września 1968 r. [dalej: konwencja brukselska].

[dalej: ETE] to krajowy tytuł egzekucyjny, określany w ten sposób ze względu na możliwość prowadzenia na jego podstawie egzekucji we wszystkich państwach członkowskich bez potrzeby stwierdzenia jego wykonalności³.

Dokonane rozporządzeniem zniesienie *exequatur* ma na celu uproszczenie i przyspieszenie przymusowego ściągania należności na obszarze Wspólnoty, a tym samym poprawę funkcjonowania wspólnego rynku. Jednakże rezygnacja z postępowania w przedmiocie stwierdzenia wykonalności skutkuje wyłączeniem możliwości badania przesłanek odmowy wykonania orzeczenia w państwie wykonania, w szczególności w postaci klauzuli *ordre public* czy braku prawidłowego doręczenia dłużnikowi dokumentu wszczynającego postępowanie. Stanowi to bardzo kontrowersyjne założenie rozporządzenia, równie mocno krytykowane, jak i chwalone w piśmiennictwie⁴.

Rozporządzenie jest stosowane bezpośrednio, tj. bez konieczności implementacji do krajowego porządku prawnego, jednak ze względu na fakt, iż nie reguluje wszystkich kwestii objętych jego zakresem, związanych zarówno z postępowaniem w państwie pochodzenia (tj. państwie, w którym dany tytuł został sporządzony), jak i w państwie wykonania (tj. państwie, w którym prowadzona jest egzekucja), konieczne stało się wydanie przepisów krajowych „uzupełniających” rozporządzenie. W Polsce nastąpiło to w drodze nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, dokonanej ustawą z dnia 17 lutego 2006 r.⁵

W niniejszym artykule przedstawione zostaną główne problemy związane ze stosowaniem rozporządzenia w Polsce jako w państwie wykonania orzeczenia pochodzącego z innego państwa członkowskiego i zaopatrzonego w zaświadczenie ETE, a także nowo wprowadzone do k.p.c. przepisy regulujące te kwestie.

³ Na temat szczegółowej analizy założeń rozporządzenia i jego stosowania w Polsce jako państwie pochodzenia por. A. Okońska: *Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych*. „Rejent” 2007, nr 2, s. 90 i nast.

⁴ Spośród krytyków rozporządzenia należy wskazać przede wszystkim A. Stadler (*Das Europäische Zivilprozessrecht – Wie viel Beschleunigung verträgt Europa?* „Praxis der internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2004, H. 1, s. 2 i nast.), natomiast głównym jego zwolennikiem jest A. Stein (*Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen tritt in Kraft – Aufruf zu einer nüchternen Betrachtung*. „Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts” [dalej: IPRax] 2005, H. 3, s. 181 i nast.).

⁵ Ustawa z dnia 17 lutego 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego. Dz.U. nr 66, poz. 466; ustawa weszła w życie 6 maja 2006 r.

2. Zasady postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE

Postępowanie egzekucyjne – ze względu na stosowanie przymusu i silny związek z suwerennością państwową – jest dziedziną postępowania cywilnego szczególnie odporną na wszelkie tendencje harmonizacyjne. Niezależnie od trudności związanych z ujednoceniami właściwego postępowania egzekucyjnego, zdaniem Komisji Europejskiej, możliwe i pożądane są działania mające na celu znoszenie barier utrudniających dostęp do postępowań wykonawczych w państwach członkowskich⁶. Dlatego też rozporządzenie nie reguluje w zasadzie postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie ETE, lecz ogranicza się do ustanowienia ogólnych zasad i wprowadzenia dodatkowych środków ochrony dłużnika, niezależnych od regulacji obowiązujących w państwie wykonania.

W art. 20 ust. 1 zd. 1 rozporządzenia wyrażono tradycyjnie przyjmowaną zasadę *lex fori processualis*⁷, zgodnie z którą postępowanie egzekucyjne prowadzone na podstawie orzeczenia posiadającego zaświadczenie ETE przebiega według prawa państwa wykonania, z zastrzeżeniem art. 21–23 rozporządzenia. Jednakże należy zauważyć, iż wymienione przepisy nie stanowią jedynych odstępstw od krajowej regulacji postępowania egzekucyjnego, a dalsze modyfikacje wynikają z zakazu stosowania przepisów krajowych w sposób sprzeczny z zasadami ustanowionymi w rozporządzeniu (por. pkt 7 niniejszego artykułu).

Kolejną zasadą zawartą w rozporządzeniu jest zrównanie tytułów pochodzących z innych państw członkowskich i posiadających zaświadczenie ETE z tytułami krajowymi. Wyraźnie stwierdza to art. 20 ust. 1 zd. 2 rozporządzenia, zgodnie z którym orzeczenie posiadające zaświadczenie ETE podlega wykonaniu na takich samych warunkach, jak orzeczenie wydane w państwie wykonania. Tym samym skutkiem nadania tytułowi zaświadczenia ETE jest umożliwienie jego wykonania we wszystkich państwach członkowskich Wspólnoty. Powyższe następuje na mocy orzeczenia sądu państwa pochodzenia, a nie jak dotąd mocą rozstrzygnięcia sądu państwa wykonania i ze skutkiem jedynie dla obszaru tego państwa.

Ponadto w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie ETE obowiązuje zakaz *revision au fond*, tj. całkowite wyłączenie badania

⁶ Uzasadnienie projektu rozporządzenia. KOM (2002) 159, s. 2–3.

⁷ O zakresie zastosowania *lex fori processualis* i wyjątkach od niej por. H. Roth: *Die Reichweite der lex-foi-Regel im internationalen Zivilprozessrecht*. In: *Festschrift für Walter Stree und Johannes Wessels*. Heidelberg 1993, s. 1045 i nast.

prawidłowości zarówno samego tytułu, jak i zaświadczenia ETE, w które został on zaopatrzony. Zgodnie z art. 21 ust. 2 rozporządzenia, sądy polskie, jak i organy egzekucyjne są związane także całkowicie błędnym zaświadczeniem, a nawet sprzecznym z podstawowymi zasadami polskiego porządku prawnego, tytułem posiadającym zaświadczenie ETE. Przyjęcie tak rygorystycznej regulacji jest wyrazem jednego z podstawowych założeń rozporządzenia, tj. wzajemnego zaufania do wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich, które zdaniem jego twórców pozwala na rezygnację z dodatkowego badania ETE w państwie wykonania.

3. Pojęcie postępowania egzekucyjnego w epc

Jak już wskazano, zgodnie z art. 20 ust. 1 rozporządzenia, postępowanie egzekucyjne podlega prawu państwa wykonania. Jednakże do dokładnego ustalenia zakresu zastosowania przepisów krajowych konieczna jest wykładnia pojęcia postępowania egzekucyjnego i odgraniczenie go od postępowania rozpoznawczego. Ze względu na cel – podział kompetencji pomiędzy państwo pochodzenia a państwo wykonania – niezbędne jest przeprowadzenie wyczerpującego podziału na postępowanie rozpoznawcze i egzekucyjne, a tym samym wyeliminowanie kategorii „postępowania pośrednie”, gdyż wówczas utrudnione byłoby stwierdzenie, czy dla ich przeprowadzenia właściwe jest państwo pochodzenia, czy też wykonania. Zgodnie z przyjętą przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości przy interpretacji innych aktów składających się na prawo europejskiego postępowania cywilnego zasadą pierwszeństwa wykładni autonomicznej⁸, dla rozstrzygnięcia tej kwestii nie jest możliwe ograniczenie się do sięgnięcia do prawa poszczególnych państw członkowskich (w tym wypadku państwa wykonania), gdyż w związku ze zróżnicowanymi regulacjami granicy między postępowaniem rozpoznawczym a egzekucyjnym prowadziłyby to do rozbieżnych wyników. Zatem konieczna jest autonomiczna wykładnia pojęcia postępowania egzekucyjnego⁹.

⁸ Np. wyrok ETS z dnia 22 listopada 1977 r., *Industrial Diamond Supplies ./. Luigi Riva*, sprawa C-43/77.

⁹ Za autonomiczną wykładnią tego sformułowania w odniesieniu do art. 22 pkt 5 rozporządzenia 44/2001 także J. Kropholler: *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar zu EuGVO, Lugano-Übereinkommen und Europäischem Vollstreckungstitel*. Frankfurt am Main 2005, s. 275.

Najbardziej uniwersalnym, a zarazem prostym sposobem ustalenia granicy między postępowaniem rozpoznawczym a egzekucyjnym jest rozróżnienie ich celów. Postępowanie rozpoznawcze zmierza do zagwarantowania pewności prawa w konkretnym przypadku, natomiast celem postępowania egzekucyjnego jest przymusowe urzeczywistnienie stanu zgodnego z prawem, który został już stwierdzony¹⁰. Tym samym jeżeli postępowanie jest przewidziane jako środek służący do ustalenia indywidualnej normy prawnej i rozstrzygnięcia sporu, to mamy do czynienia z postępowaniem rozpoznawczym, natomiast postępowanie egzekucyjne koncentruje się na przymusowej realizacji uprawnienia wierzyciela stwierdzonego już tytułem uzyskanym w postępowaniu rozpoznawczym¹¹.

Europejski Trybunał Sprawiedliwości w swych orzeczeniach wypowiedział się za autonomiczną wykładnią tego pojęcia, jednakże nie sformułował jego pełnej definicji, ograniczając się – na potrzeby rozstrzyganych spraw – do odwołania się do związku danego postępowania z postępowaniem egzekucyjnym¹² oraz stwierdzenia, iż obejmuje ono także takie sprawy, w których sąd rozstrzyga o kwestii dotyczącej wykonania zapadłego już wyroku¹³. Przytoczone wypowiedzi zostały uzupełnione przez przedstawicieli doktryny przyjmujących, iż pojęcie postępowania egzekucyjnego obejmuje zarówno właściwe postępowanie egzekucyjne rozumiane jako stosowanie środków przymusu, jak i inne postępowania, które mają bezpośredni związek z egzekucją¹⁴.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż pojęcie postępowania egzekucyjnego w art. 20 ust. 1 rozporządzenia obejmuje postępowania funkcjonalnie związane z przymusowym wykonaniem uprawnienia wierzyciela stwierdzonego już odpowiednim tytułem, w tym także środki zaskarżenia w toku właściwego postępowania egzekucyjnego.

¹⁰ W. Siedlecki: *Przedmiot postępowania cywilnego*. W: *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*. Red. J. Jodłowski. Wrocław 1974, s. 225 i nast.; także E. Wengerek: *Egzekucja sądowa*. W: „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*”. Vol. 4. Lublin 1957, s. 269.

¹¹ Por. T. Rauscher, in: *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar*. Hrsg. T. Rauscher. Heidelberg 2003, s. 243.

¹² Wyrok ETS z dnia 4 czerwca 1985 r., *As-Autoteile Service GmbH ./. Pierre Mahle*, sprawa C-220/84.

¹³ Wyrok ETS z dnia 26 marca 1992 r., *Reichert ./. Dresdner Bank AG*, sprawa C-261/90.

¹⁴ J. Kropholler: *Europäisches Zivilprozessrecht...*, s. 275.

4. Klauzula wykonalności w Polsce

Jednym z najistotniejszych problemów związanych ze stosowaniem rozporządzenia w Polsce jest określenie, czy dla prowadzenia egzekucji na podstawie tytułu pochodzącego z innego państwa członkowskiego i posiadającego zaświadczenie ETE konieczne jest nadanie mu klauzuli wykonalności, czy też europejski tytuł egzekucyjny stworzony rozporządzeniem o ETE należy do kategorii tytułów egzekucyjnych, które stanowią podstawę egzekucji bez zaopatrywania ich w klauzulę wykonalności¹⁵.

Przytoczona kwestia nie została w zasadzie rozstrzygnięta w polskiej doktrynie¹⁶. Na jej kontrowersyjność i różne możliwości rozwiązania zwrócił uwagę K. Weitz¹⁷. Przedstawimy argumenty przemawiające zarówno za, jak i przeciw obowiązkowi uzyskania klauzuli wykonalności, jak rozwiązanie przyjęte w Polsce.

4.1. Argumenty przeciwko klauzuli wykonalności

Rozporządzenie nie reguluje wprawdzie wyraźnie kwestii postępowania klauzulowego, jednakże pośrednio z brzmienia poszczególnych przepisów oraz uzasadnienia można wnioskować, iż jego celem jest umożliwienie wierzycielowi jak najszybszego sięgnięcia do majątku dłużnika. Na poparcie tego twierdzenia przywoływane jest często używane przez Komisję sformułowanie, iż rozporządzenie ma umożliwić prowadzenie przez wierzyciela egzekucji bez konieczności podejmowania środków o charakterze pośrednim¹⁸.

¹⁵ Przyjęcie takiej możliwości wymagałoby celowościowego interpretowania zawartego w art. 776 k.p.c. zwrotu „o ile ustawa nie stanowi inaczej” jako odnoszącego się do wszystkich przepisów prawa o randze równej przepisom ustawowym.

¹⁶ Odnoszący się do rozporządzenia artykuł J. Maliszewskiej-Nienartowicz z tytułowany został wprawdzie *Europejski Tytuł Wykonawczy dla roszczeń bezspornych* („Wspólnota Europejskie” 2004, z. 9, s. 39 i nast.), jednakże nie zawierał analizy tego problemu.

¹⁷ K. Weitz, w: *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*. Red. A. Wróbel. Kraków 2005, s. 637; autor, niestety, nie wyraził własnego stanowiska w tej kwestii.

¹⁸ Uzasadnienie projektu rozporządzenia, s. 3.

Kolejnym argumentem przeciwko obowiązkowi uzyskania klauzuli wykonalności jest także literalna wykładnia art. 20 ust. 2 rozporządzenia, który określa dokumenty przedkładane przez wierzyciela organom egzekucyjnym w państwie wykonania. Z jego brzmienia można wyinterpretować możliwość zwrócenia się przez wierzyciela bezpośrednio do podmiotu dokonującego czynności w postępowaniu egzekucyjnym, a nie do organu przeprowadzającego postępowanie rozstrzygające o dopuszczeniu egzekucji na podstawie danego aktu.

Omówione stanowisko zdaje się znajdować potwierdzenie także w uzasadnieniu projektu rozporządzenia, zgodnie z którym „jedna z głównych zalet tego projektu w stosunku do rozporządzenia 44/2001 polega na tym, że zaświadczenie ETE jest wystawiane przez sąd państwa pochodzenia [...], a w państwie wykonania nie ma potrzeby zwracania się do żadnego innego sądu lub organu administracji”¹⁹. Jak zauważa P. Yessiou-Faltsi, „stworzenie europejskiego tytułu egzekucyjnego wydaje się nie do pogodzenia z koncepcją klauzuli wykonalności, jaka została przyjęta w niektórych krajowych porządkach prawnych”²⁰, gdyż celem rozporządzenia jest objęcie wszystkich kwestii związanych z wymogami koniecznymi do prowadzenia egzekucji w państwie wykonania.

Za brakiem konieczności zaopatrywania ETE w klauzulę wykonalności przemawiają również argumenty prawoporównawcze. W Niemczech, gdzie regulacja postępowania klauzulowego jest bardzo podobna do polskiej, do wszczęcia egzekucji na podstawie tytułu posiadającego zaświadczenie ETE nie jest wymagane nadanie mu klauzuli wykonalności, co wyraźnie stwierdza § 1082 ZPO. W związku z tym wśród przedstawicieli nauki niemieckiej pojawiły się głosy, iż postępowanie w przedmiocie nadania zaświadczenia ETE w państwie pochodzenia zastąpiło nie tylko stwierdzenie wykonalności, ale i postępowanie klauzulowe w państwie wykonania²¹.

Gdyby przyjąć wymienione argumenty, należałoby stwierdzić, iż rozporządzenie wprowadza tytuł egzekucyjny, który stanowi podstawę egzekucji bez konieczności nadawania mu klauzuli wykonalności. Jednakże istnieją również ważne argumenty przemawiające za utrzymaniem wymogu uzyskania przez orzeczenie, ugodę lub dokument urzędowy posiadające zaświadczenie ETE klauzuli wykonalności w Polsce.

¹⁹ Ibidem, s. 7.

²⁰ P. Yessiou-Faltsi: *Der Europäische Vollstreckungstitel und die Folgen für das Vollstreckungsrecht in Europa*. In: *Perspektiven der justiziellen Zusammenarbeit in Zivilsachen in der Europäischen Union*. Hrsg. P. Gottwald. Bielefeld 2004, s. 23.

²¹ R. Hüßtege: *Braucht die Verordnung über den europäischen Vollstreckungstitel eine ordre-public-Klausel?* In: *Festschrift für Erik Jayme*. Heidelberg 2004, s. 384.

4.2. Argumenty za klauzulą wykonalności

Biorąc pod uwagę opisane rozgraniczenie między postępowaniem egzekucyjnym a rozpoznawczym, można stwierdzić, iż postępowanie klauzulowe jest objęte zakresem pojęcia „postępowanie egzekucyjne”, gdyż zmierza do realizacji uprawnienia wierzyciela stwierdzonego prawomocnym lub zaopatrzonym w rygor natychmiastowej wykonalności orzeczeniem sądu albo ugodą lub dokumentem urzędowym. Nadto – odwołując się posiłkowo do nauki polskiej – pogląd, iż postępowanie klauzulowe stanowi część postępowania egzekucyjnego w szerokim znaczeniu (postępowanie egzekucyjne *sensu largo*) można uznać za przeważający w doktrynie²². Zdaniem E. Wengerka, postępowanie klauzulowe jest rodzajem postępowania egzekucyjnego, gdyż ma na celu umożliwienie przymusowej realizacji stwierdzonego już uprawnienia wierzyciela²³. Przyjmując to stanowisko, postępowanie klauzulowe – jako objęte zakresem pojęcia postępowania egzekucyjnego – winno przebiegać według przepisów prawa państwa wykonania, co oznacza poddanie tej kwestii regulacji prawa polskiego, a tym samym konieczność uzyskania klauzuli wykonalności dla ETE.

Ponadto trudno uznać postępowanie klauzulowe za „środek o charakterze pośrednim” w takim znaczeniu, w jakim posługuje się nim Komisja, gdyż wydaje się, iż chodzi tu raczej o wszelkie postępowania pośrednie odnoszące się do kwestii wykonalności orzeczeń obcych rozumiane pod pojęciem *exequatur*, a nie postępowania rozstrzygające o dopuszczeniu egzekucji na podstawie określonego tytułu, których przeprowadzenie wymagane jest także w razie zamiaru prowadzenia egzekucji na podstawie tytułów krajowych.

Nadto na założeniu przynależności postępowania w sprawie dopuszczenia egzekucji z danego tytułu (np. postępowania klauzulowego) do postępowania egzekucyjnego opiera się pogląd, iż dla posiadania przez orzeczenie lub dokument urzędowy cechy wykonalności w rozumieniu konwencji brukselskiej (a obecnie rozporządzenia 44/2001) nie jest konieczne przepro-

²² F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*. Warszawa 1976, s. 146; W. Broniewicz: *Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych*. „Państwo i Prawo” 1988, z. 8, s. 39; także A. Marciniak: *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*. Warszawa 2005, s. 24 oraz J. Turek: *Charakterystyka ogólna postępowania klauzulowego. Część 1*. „Monitor Prawniczy” 2003, z. 23, s. 1120; odmiennie K. Korzan: *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*. Warszawa 1986, s. 143.

²³ E. Wengerek: *Pojęcie, przedmiot i przesłanki postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego*. W: *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*. Red. J. Jodłowski. Wrocław 1974, s. 346.

wadzanie takiego postępowania. Brak zatem konieczności uzyskania klauzuli wykonalności dla polskiego orzeczenia, którego wykonalność ma zostać stwierdzona np. w Niemczech na podstawie rozporządzenia 44/2001²⁴.

Również – jak zauważa K. Weitz – dopuszczenie egzekucji bezpośrednio na podstawie orzeczenia sądu obcego posiadającego zaświadczenie ETE bez nadawania mu klauzuli wykonalności stanowiłoby uprzywilejowanie tego orzeczenia w stosunku do orzeczeń wydawanych przez sądy polskie²⁵. Takie łagodniejsze traktowanie obcych orzeczeń byłoby sprzeczne z poglądem Rady i Komisji, zgodnie z którym „zniesienie postępowania w przedmiocie *exequatur*, dzięki czemu orzeczenia zagraniczne zostaną zrównane z orzeczeniami wydanymi w państwie wykonania, nie może skutkować tym, iż orzeczenie posiadające zaświadczenie ETE miałyby być za granicą łatwiej wykonalne”²⁶. Opierając się na tym stanowisku, można przyjąć, iż orzeczenie zatwierdzone jako ETE powinno być zrównane z orzeczeniem wydanym przez sąd polski, lecz jeszcze niezaopatrzonym w klauzulę wykonalności, a tym samym powinno podlegać obowiązkowi jej uzyskania na równi z orzeczeniami sądów polskich, polskimi ugodami i dokumentami urzędowymi.

Pewną wskazówkę na temat traktowania ETE, w porównaniu z tytułami pochodzącymi z państwa wykonania, zdaje się zawierać także punkt 8. motywów rozporządzenia. Zgodnie z nim, „dla przykładu w Zjednoczonym Królestwie rejestracja orzeczenia zagranicznego posiadającego zaświadczenie ETE następuje na tych samych zasadach jak rejestracja orzeczenia z innej części Zjednoczonego Królestwa [...]”. Zdaniem K. Weitz, można bronić stanowiska, iż podobnie należy oceniać dopuszczalność polskiej klauzuli wykonalności, która pełni przede wszystkim funkcje formalne²⁷. Także dokładniejsza analiza postępowania w przedmiocie rejestracji orzeczenia w Wielkiej Brytanii potwierdza to stanowisko. Ze względu na specyfikę angielskiej regulacji zastosowanie poszczególnych środków egzekucyjnych zarządza sąd. Nadto każde orzeczenie, które nie zostało wydane przez ten sąd, który ma prowadzić egzekucję, w tym także orzeczenie wydane przez inny sąd angielski, podlega przed zarządzeniem dokonania czynności egzekucyjnych rejestracji²⁸. Zarówno na podstawie konwencji

²⁴ A. Keßler: *Die Vollstreckbarkeit und ihr Beweis gem. Art. 31 und Art. 37 Nr. 1 EuGVÜ*. Berlin 1997, s. 40.

²⁵ K. Weitz, w: *Stosowanie prawa...*, s. 638.

²⁶ Informacja Komisji dla Parlamentu Europejskiego o wspólnym stanowisku w odniesieniu do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady o wprowadzeniu europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych. KOM (2004) 90, s. 9.

²⁷ K. Weitz, w: *Stosowanie prawa...*

²⁸ Sprawozdanie do Konwencji o przystąpieniu Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa do Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisanej w Luksemburgu dnia 9 października 1978 r., sporządzone przez P. Schlosser. Dz.Urz. WE C 59 z 5 marca 1979 r., nr 208.

brukselskiej, jak i rozporządzenia 44/2001 stwierdzenie wykonalności obcych tytułów w Anglii było dokonywane właśnie w postępowaniu rejestracyjnym²⁹. Mimo zniesienia w rozporządzeniu postępowania w przedmiocie stwierdzenia wykonalności, postępowanie rejestracyjne zostało utrzymane, lecz ze względu na zmniejszenie wymogów w porównaniu z rozporządzeniem 44/2001 ma ono w odniesieniu do ETE charakter uproszczony. Jednakże w dalszym ciągu wierzyciel może wnioskować o przeprowadzenie egzekucji dopiero po dokonaniu rejestracji, co oznacza utrzymanie tego wymogu mimo wprowadzenia rozporządzenia.

Argument za koniecznością uzyskania klauzuli wykonalności stanowi również porównanie regulacji obowiązującej w Austrii, gdzie dla umożliwienia prowadzenia egzekucji na podstawie wyroku sądu obcego niezbędne jest przeprowadzenie dwóch odrębnych postępowań: w przedmiocie stwierdzenia wykonalności obcego orzeczenia (*exequatur*) oraz o udzielenie zezwolenia na egzekucję (*Bewiligung*), które jest konieczną przesłanką podjęcia czynności egzekucyjnych i stanowi decyzję podejmowaną przez sąd, który nie musi być jednocześnie sądem właściwym do dokonania czynności egzekucyjnych. Konieczność przeprowadzenia tego ostatniego postępowania utrzymano w Austrii zarówno na podstawie konwencji brukselskiej, jak i rozporządzenia 44/2001. Tym samym opierając się na rozróżnieniu tych dwóch postępowań, w Austrii rozporządzenie znosi jedynie wymóg *exequatur*, utrzymując konieczność uzyskania zezwolenia na prowadzenie egzekucji³⁰. Wynika to wyraźnie ze znowelizowanej ordynacji egzekucyjnej (*Exekutionsordnung*), której § 1 wymienia tytuły mogące stanowić podstawę wszczęcia postępowania w przedmiocie zezwolenia na egzekucję, jak np. wyroki sądów krajowych czy orzeczenia zagraniczne, których wykonalność została stwierdzona. Natomiast § 2 ust. 2 ordynacji egzekucyjnej wyraźnie zrównuje z tymi aktami tytuły, które zgodnie z umowami międzynarodowymi lub aktami prawa Unii Europejskiej są wykonalne bez potrzeby stwierdzania ich wykonalności, jak np. akty posiadające zaświadczenie ETE.

Najistotniejszym argumentem przemawiającym za koniecznością nadania orzeczeniom posiadającym zaświadczenie ETE klauzuli wykonalności jest argument odwołujący się do miejsca rozporządzenia w prawie europejskiego postępowania cywilnego. W odniesieniu do pewnych kategorii aktów rozporządzenie ma stanowić alternatywę dla postępowania

²⁹ Por. R. Schütze, in: *Internationale Urteilsanerkennung*. Bd. 1. München 1983, s. 1268 i nast., a także ust. 5 Civil Jurisdiction and Judgments Act z 1982 r. oraz ust. 2 The Civil Jurisdiction and Judgments Order z 2001 r.

³⁰ Tak wyraźnie K. Sima: *Der Europäische Vollstreckungstitel*. „Zeitschrift für Insolvenzrecht und Kreditsicherung” 2005, H. 2, s. 6.

w przedmiocie stwierdzenia wykonalności uregulowanego w rozporządzeniu 44/2001, a tym samym kolejny krok w kierunku ułatwienia transgranicznego przepływu i wykonywania orzeczeń. Jednakże zakres jego regulacji nie wykracza poza zakres regulacji postępowania o udzielenie *exequatur* określonego w rozporządzeniu 44/2001. Potwierdza to punkt 8. motywów rozporządzenia, przewidujący, iż warunki dotyczące wykonywania orzeczeń – do których można zaliczyć klauzulę wykonalności – w dalszym ciągu określane będą przez prawo krajowe. Podkreślenie „w dalszym ciągu” pozwala wnioskować, iż rozporządzenie – z wyjątkiem zniesienia *exequatur* – nie zmienia dotychczasowej praktyki.

Nawiązując do sposobu stosowania rozporządzenia 44/2001 w Polsce, należy zauważyć, iż utrzymane zostało obowiązujące w kodeksie postępowania cywilnego rozróżnienie między postępowaniem w przedmiocie stwierdzenia wykonalności a postępowaniem klauzulowym. Tym samym sąd polski najpierw stwierdza wykonalność orzeczenia, ugody sądowej lub dokumentu urzędowego na podstawie rozporządzenia 44/2001, a następnie – odrębnym orzeczeniem – nadaje klauzulę wykonalności, co umożliwia prowadzenie egzekucji na podstawie tego tytułu³¹. Przyjmując założenie, iż celem rozporządzenia jest jedynie zniesienie postępowania „pośredniego” przewidzianego w rozporządzeniu 44/2001, należy uznać, iż w odniesieniu do Polski nadal konieczne jest nadanie ETE klauzuli wykonalności.

Biorąc pod uwagę przedstawione argumenty, można bronić stanowiska, iż ze względu na autonomiczną wykładnię pojęcia postępowania egzekucyjnego, miejsce rozporządzenia w prawie europejskiego postępowania cywilnego oraz zasadę zrównania ETE z tytułami krajowymi wymóg uzyskania przez ETE klauzuli wykonalności w Polsce nie jest sprzeczny z rozporządzeniem.

4.3. Postępowanie klauzulowe w Polsce

Ministerstwo Sprawiedliwości – odwołując się do brzmienia art. 20 rozporządzenia i miejsca postępowania klauzulowego w strukturze postępowania cywilnego – przyjęło, iż orzeczenie, ugoda lub dokument urzędowy pochodzący z innego państwa członkowskiego i zaopatrzony w zaświadczenie ETE stanowi w Polsce tytuł egzekucyjny, a do prowadzenia egzekucji na jego podstawie wymagane jest uzyskanie klauzuli wykonalności.

³¹ K. Weitz: *Konwencja z Lugano. Wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi*. Kraków 2002, s. 392.

Aby uniknąć wątpliwości, nowy art. 1153¹ k.p.c. zrównuje ETE z polskimi tytułami egzekucyjnymi oraz wyraźnie wprowadza obowiązek uzyskania klauzuli wykonalności w celu umożliwienia prowadzenia egzekucji w Polsce.

Sądem właściwym dla nadania klauzuli wykonalności ETE jest sąd rejonowy ogólnej właściwości dłużnika, a w razie niemożności ustalenia tej właściwości – sąd rejonowy, w którego okręgu ma być wszczęta egzekucja (art. 1153² k.p.c.). Tym samym jeżeli dłużnik nie ma miejsca zamieszkania ani siedziby w Polsce, to wierzyciel jest zobowiązany wykazać we wniosku o nadanie klauzuli wykonalności okoliczności uzasadniające właściwość sądu, tj. położenie majątku dłużnika w okręgu danego sądu. Zgodnie z art. 782 k.p.c., sąd nadając klauzulę wykonalności działa jednoosobowo.

Wierzyciel wnoszący o nadanie klauzuli wykonalności jest zobowiązany przedłożyć odpis orzeczenia oraz odpis zaświadczenia ETE, spełniające warunki niezbędne do stwierdzenia ich autentyczności, oraz ewentualnie tłumaczenie lub transkrypcję samego zaświadczenia. Pojęcie odpisu orzeczenia powinno być interpretowane szeroko i obejmować także poświadczone kopie, jeżeli zgodnie z prawem państwa pochodzenia stanowią one dowód istnienia orzeczenia o określonej treści³². Wymóg transkrypcji odnosi się będzie do zaświadczeń greckich lub cypryjskich, natomiast przypadki żądania tłumaczenia zaświadczenia (gdyż nie istnieje podstawa prawna do żądania tłumaczenia samego tytułu) wystawionego w alfabecie łacińskim należy uznać za wyjątkowe. Powinny one być ograniczone do sytuacji, gdy zaświadczenie zawiera dodatkowe informacje, wykraczające poza przewidziane w zaświadczeniu rubryki, np. słowny opis terminu wymagalności roszczenia³³.

Podobnie jak ma to miejsce na podstawie art. 51 rozporządzenia 44/2001, państwa członkowskie nie mogą dyskryminować wierzyciela, wymagając od niego złożenia zabezpieczenia lub kaucji, których konieczność złożenia oparta byłaby jedynie na tym, iż jest on cudzoziemcem lub ma miejsce zamieszkania za granicą. W braku podobnej regulacji odnośnie do ustanowienia pełnomocnika dla doręczeń lub wskazania adresu dla doręczeń w okręgu sądu należy przyjąć, iż zobowiązanie wierzyciela do tego nie jest zakazane. Zastrzeżenie takie znajdowało się w projekcie rozporządzenia,

³² R. Geimer, in: R. Geimer, R. Schütze: *Europäisches Zivilverfahrensrecht*. München 2004, s. 690.

³³ R. Wagner: *Die neue EG-Verordnung zum Europäischen Vollstreckungstitel*. IPRax 2005, H. 3, s. 1999; odmienny pogląd wyraził natomiast T. Rauscher: *Der Europäische Vollstreckungstitel*. Heidelberg 2005, s. 68, stwierdzając, iż tłumaczenie zaświadczenia wymagane jest zawsze wtedy, gdy nie zostało ono sporządzone w języku, który dane państwo wykonania akceptuje zgodnie z art. 20 ust. 2 pkt c rozporządzenia.

jednakże na wniosek państw członkowskich zostało zniesione jako utrudniające postępowanie. Tym samym dopuszczalne jest stosowanie art. 1135 k.p.c. nakładającego na wierzyciela obowiązek ustanowienia pełnomocnika dla doręczeń w Polsce. Jest to również spójne z rozporządzeniem 44/2001, które w art. 40 ust. 2 nakłada na wnioskodawcę w postępowaniu w przedmiocie stwierdzenia wykonalności obowiązek podania adresu dla doręczeń w okręgu sądu, a gdy prawo państwa wykonania nie przewiduje takiego rozwiązania – do wskazania pełnomocnika dla doręczeń.

Oceniając zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym dotyczącym ETE, należy podkreślić, iż nie jest dopuszczalne badanie w tym postępowaniu przesłanek odmowy wykonania orzeczenia, jak np. klauzuli *ordre public*. Zakres badania jest tu taki sam, jak w odniesieniu do polskich tytułów egzekucyjnych, czyli obejmuje istnienie tytułu, jego zdatność do egzekucji i ewentualnie spełnienie innych przesłanek egzekucji (np. nadejście terminu lub zaistnienie określonego zdarzenia, od których zależy wymagalność roszczenia)³⁴. Sąd jest przy tym związany także oczywiście błędnie udzielonym zaświadczeniem, np. w sytuacji gdy suma wskazana w tytule różni się od sumy wskazanej w formularzu.

W przypadku gdy ETE opiewa na świadczenie pieniężne w walucie obcej, zastosowanie znajdzie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., przewidujący nadanie klauzuli wykonalności wraz z zobowiązaniem komornika do przeliczenia zasądzonej kwoty na walutę polską, według średniego kursu NBP z dnia poprzedzającego jej wypłatę wierzycielowi.

Rozważenia wymaga natomiast możliwość uzyskania w Polsce jako w państwie wykonania tzw. kwalifikowanych klauzul wykonalności, dopuszczających egzekucję przeciwko innym osobom niż dłużnik wskazany w tytule egzekucyjnym, oprócz lub zamiast niego, w szczególności przeciwko następcy lub małżonkowi dłużnika. Ze względu na zmianę lub uzupełnienie tytułu egzekucyjnego mają one w tym zakresie charakter konstytutywny³⁵. Interes wierzyciela przemawiałby za możliwością uzyskania takiej klauzuli³⁶. Jednakże bardziej prawidłowe wydaje się stanowisko, zgodnie z którym nie jest możliwe rozszerzenie w państwie wykonania zakresu przedmiotowego egzekucji określonego dla danego tytułu prawem

³⁴ A. Marciniak: *Podstawa egzekucji sądowej (tytuł wykonawczy)*. Łódź 1991, s. 129 i nast.

³⁵ K. Korzan: *Sądowe postępowanie...*, s. 143; H. Mądrzak: *Funkcja i charakter postępowania klauzulowego*. Wrocław 1976, s. 209 i nast.; A. Marciniak: *Postępowanie egzekucyjne...*, s. 121.

³⁶ Raczej za dopuszczalnością uzyskania takiej klauzuli A. Arkuszewska: *Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych – nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego*. „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, z. 6, s. 45.

państwa pochodzenia³⁷. Na przeszkodzie stoi przede wszystkim art. 11 rozporządzenia, zgodnie z którym zaświadczenie ETE jest skuteczne jedynie w granicach wykonalności orzeczenia, co oznacza, iż nie może ono w państwie wykonania wywołać dalej idących skutków, w tym także w aspekcie podmiotowym, aniżeli ma to miejsce w państwie pochodzenia.

W literaturze przyjmuje się, iż jeżeli dane postępowanie decydujące o dopuszczalności egzekucji z danego aktu ma charakter konstytutywny, to wymagane jest jego przeprowadzenie w państwie pochodzenia przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego w państwie wykonania³⁸. Znaczne komplikacje pojawiają się wówczas, gdy prawo państwa pochodzenia nie przewiduje takiej możliwości, wymagając od wierzyciela np. ponownego uzyskania tytułu przeciwko spadkobiercy dłużnika, podczas gdy według prawa państwa wykonania możliwe jest uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko temu podmiotowi. Jednakże proponowane w tej sytuacji rozwiązanie dopuszczające uzyskanie klauzuli w państwie wykonania i pozostawienie osobom, których ona dotyczy, możliwości obrony jedynie w trybie powództwa przeciwegzekucyjnego³⁹ jest niewystarczające. Niestety, kwestia ta nie doczekała się nie tylko rozstrzygnięcia, ale wręcz zauważenia i analizy w toku prac legislacyjnych nad rozporządzeniem, co w rzeczywistości oznacza ograniczenie rozporządzenia do sytuacji typowych lub ewentualnie dopuszczenie nadania zaświadczenia ETE tytułom zaopatrzonym już w klauzulę wykonalności rozszerzającą podmiotowy zakres egzekucji, nadaną zgodnie z prawem państwa pochodzenia.

5. Właściwe postępowanie egzekucyjne

Z uwagi na ograniczenie zakresu zastosowania rozporządzenia do roszczeń pieniężnych na podstawie ETE możliwe będzie jedynie prowadzenie egzekucji świadczeń pieniężnych, w tym także świadczeń alimentacyjnych. Dopuszczalne są natomiast wszystkie sposoby egzekucji tych świad-

³⁷ Tak np. – choć raczej z przyczyn praktycznych – K. Rellermayer: *Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen*. „Der deutsche Rechtspfleger” 2005, H. 8–9, s. 402.

³⁸ A. Keßler: *Die Vollstreckbarkeit...*, s. 38.

³⁹ A. Arkuszewska: *Europejski...*

czeń, łącznie z egzekucją przez zarząd przymusowy lub sprzedaż przedsiębiorstwa albo gospodarstwa rolnego.

Wierzyciel zobowiązany jest do przedłożenia organowi egzekucyjnemu odpisu tytułu oraz zaświadczenia ETE, spełniających warunki niezbędne do stwierdzenia ich autentyczności oraz zaopatrzonych w klauzulę wykonalności przez polski sąd. We właściwym postępowaniu egzekucyjnym zastosowanie znajdują także ograniczenia dopuszczalności żądania przedłożenia tłumaczenia zaświadczenia, a także możliwość żądania przez organ egzekucyjny ustanowienia przez wierzyciela pełnomocnika dla doręczeń w Polsce, gdyż art. 1135 k.p.c. znajduje zastosowanie również w postępowaniu egzekucyjnym⁴⁰. Artykuł 20 ust. 3 rozporządzenia, zakazujący żądania kaucji lub zabezpieczenia tylko z powodu obcego obywatelstwa, siedziby lub miejsca zamieszkania, odnosi się także do właściwego postępowania egzekucyjnego.

W związku z okolicznością, iż zaświadczenie ETE może zostać nadane tytułom nieprawomocnym możliwa jest sytuacja, w której po uzyskaniu zaświadczenia ich wykonalność zostanie ograniczona lub całkowicie zniesiona. W takim przypadku dłużnik na podstawie art. 6 ust. 2 rozporządzenia może zwrócić się do sądu w państwie pochodzenia z wnioskiem o wydanie zaświadczenia potwierdzającego, iż:

- 1) tytuł utracił wykonalność,
- 2) wykonanie zostało tymczasowo zawieszono,
- 3) wykonanie zostało uzależnione od złożenia zabezpieczenia, które nie zostało dotąd złożone,
- 4) wykonanie zostało tymczasowo ograniczone do środków zabezpieczających.

Na podstawie tego zaświadczenia (wystawianego z zastosowaniem formularza IV) dłużnik może zwrócić się do organów państwa wykonania z wnioskiem o podjęcie odpowiednich czynności, gdyż samo ograniczenie lub utrata wykonalności w państwie pochodzenia nie wywiera automatycznie skutków w państwie wykonania.

W razie utraty wykonalności przez tytuł posiadający zaświadczenie ETE dłużnik może złożyć wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego przez organ egzekucyjny (art. 825 pkt 5 k.p.c.). Rozwiązanie to zostało przyjęte przez polskiego ustawodawcę ze względu na znaczne podobieństwo tej sytuacji do objętego dyspozycją art. 825 pkt 2 k.p.c. przypadku pozbawienia tytułu wykonalności, np. wskutek uwzględnienia powództwa opo-

⁴⁰ J. Ciszewski, w: *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część trzecia. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*. Red. T. Ereciński. Warszawa 2001, s. 204.

zycyjnego⁴¹. Umorzenie następuje w wyniku postanowienia, na które przysługuje skarga (art. 767 k.p.c.) lub zażalenie (art. 828 k.p.c.), w zależności od tego, czy postanowienie o umorzeniu wydał komornik, czy też sąd.

W pozostałych przypadkach działania podejmuje nie organ egzekucyjny, lecz sąd. Rozporządzenie nie reguluje jego właściwości, ale na podstawie art. 759 § 1 k.p.c. należy przyjąć, iż będzie to sąd rejonowy właściwy według zasad ogólnych. W przypadku zawieszenia wykonania ETE lub uzależnienia go od zabezpieczenia, które nie zostało przez wierzyciela złożone, na wniosek dłużnika sąd wydaje postanowienie o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego (art. 820¹ § 1 k.p.c.). Natomiast w razie tymczasowego ograniczenia wykonania ETE do środków zabezpieczających sąd orzeka o ograniczeniu egzekucji do takich środków, przy czym zobowiązany jest określić rodzaj środka zabezpieczającego (art. 820¹ § 2 k.p.c.). Z uwagi na ograniczenie objęcia zakresem rozporządzenia jedynie roszczeń pieniężnych możliwe jest skorzystanie wyłącznie ze środków zabezpieczenia tych roszczeń określonych w art. 747 k.p.c. Na postanowienia sądu w tym przedmiocie przysługuje zażalenie (828 k.p.c. lub 820¹ § 2 *in fine* k.p.c.).

Należy podkreślić, iż w wymienionych wypadkach w razie złożenia przez dłużnika wniosku wraz z wymaganym zaświadczeniem, do którego tłumaczenia stosuje się odpowiednio art. 20 ust. 2 pkt c rozporządzenia, zarówno organ egzekucyjny, jak i sąd są zobowiązane do wydania powyższych rozstrzygnięć i nie przysługuje im w tym zakresie uznanie. Jedynie w razie ograniczenia wykonalności do środków zabezpieczających sądowi przysługuje swoboda wyboru odpowiedniego środka, gdyż nie jest on w tym zakresie związany wnioskiem dłużnika.

6. Środki obrony dłużnika według rozporządzenia

Jak już wskazano, rozporządzenie nie reguluje w zasadzie postępowania egzekucyjnego w państwie wykonania. Jednakże ze względu na możliwe różnice pomiędzy prawem państwa pochodzenia a prawem państwa wykonania dotyczące środków prawnych i w celu uniknięcia sytuacji, w której z uwagi na odmienność tej regulacji dłużnikowi nie będą przy-

⁴¹ Uzasadnienie projektu zmiany ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, druk sejmowy 54, s. 8.

służywały środki ochrony ani w państwie pochodzenia, ani w państwie wykonania, rozporządzenie wprowadza możliwość żądania przez dłużnika odmowy wykonania (art. 21) oraz zawieszenia lub ograniczenia wykonania (art. 23) ETE, które przysługują dłużnikowi niezależnie od środków ochrony gwarantowanych prawem krajowym. Zastosowanie pierwszego z nich jest ograniczone do orzeczeń sądowych, gdyż zarówno art. 24 dotyczący ugód, jak i art. 25 odnoszący się do dokumentów urzędowych wyraźnie wyłączają odesłanie do art. 21 ust. 1 rozporządzenia. Natomiast drugi z nich dotyczy wszystkich tytułów posiadających zaświadczenie ETE.

6.1. Wniosek o odmowę wykonania

Odmowa wykonania orzeczenia posiadającego zaświadczenie ETE ma stanowić rekompensatę braku możliwości powołania się na zawartą w art. 34 pkt 3 i 4 rozporządzenia 44/2001 podstawę odmowy stwierdzenia wykonalności w postaci sprzeczności orzeczeń (tzw. kolizja orzeczeń).

Zgodnie z art. 21 rozporządzenia, sąd państwa wykonania jest zobowiązany do odmowy wykonania ETE na wniosek dłużnika, jeżeli spełnione są następujące warunki:

a) orzeczenia posiadającego zaświadczenie ETE nie można pogodzić z wcześniejszym orzeczeniem wydanym w jakimkolwiek państwie członkowskim lub państwie trzecim, o ile dotyczy ono tego samego przedmiotu sporu i zostało wydane w stosunku do tych samych stron;

b) wcześniejsze orzeczenie zostało wydane w państwie wykonania lub – jeżeli pochodzi z innego państwa – spełnia warunki konieczne do jego uznania w państwie wykonania;

c) zarzut niemożności pogodzenia tych orzeczeń nie był i nie mógł być podniesiony w postępowaniu w państwie pochodzenia.

Artykuł 21 stanowi unowocześnienie regulacji zawartej w art. 34 pkt 3 i 4 rozporządzenia 44/2001, gdyż znosi zróżnicowane traktowanie orzeczeń z państw członkowskich i państw trzecich, a nadto wprowadza bezwzględne obowiązywanie zasady pierwszeństwa czasowego, likwidując uprzywilejowanie orzeczeń wydanych w państwie wykonania⁴². Stanowiąca jedną z przesłanek odmowy wykonania niemożność pogodzenia orzeczeń

⁴² A. Stein: *Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen – Einstieg in den Ausstieg aus dem Exequatur bei Auslandsvollstreckung*. „Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht” 2004, H. 22, s. 682.

zachodzi wówczas, gdy wywołują one wzajemnie wykluczające się skutki prawne⁴³. Należy przy tym zwrócić uwagę, iż wyłączona jest możliwość podnoszenia niezgodności ETE z zawartą wcześniej ugodą sądową, gdyż nie stanowi ona orzeczenia w rozumieniu art. 4 pkt 1 rozporządzenia⁴⁴.

Dalszy warunek odmowy wykonania w postaci wydania obydwu orzeczeń między tymi samymi stronami co do tego samego przedmiotu sporu podlega wykładni autonomicznej. Przedmiot sporu nie jest więc określany na podstawie zasad przyjętych w polskiej doktrynie postępowania cywilnego, lecz zgodnie z autonomicznym rozumieniem tego pojęcia na tle art. 27 rozporządzenia 44/2001, które nie wymaga identyczności żądań, a jedynie tożsamości istoty sprawy⁴⁵.

Okoliczność, czy wcześniejsze orzeczenie spełnia warunki konieczne do jego uznania, oceniana jest natomiast na podstawie regulacji obowiązujących w państwie wykonania. W odniesieniu do orzeczeń z innych państw członkowskich Wspólnoty będzie to rozporządzenie 44/2001, natomiast wobec państw trzecich dwu- lub wielostronne umowy (w tym także konwencja z Lugano), a w razie ich braku – właściwe przepisy krajowe.

Analiza trzeciej przesłanki odmowy wykonania orzeczenia prowadzi do wniosku, iż bezskuteczne podnoszenie zarzutu sprzeczności orzeczeń w postępowaniu rozpoznawczym w państwie pochodzenia uniemożliwia późniejsze skuteczne złożenie wniosku o odmowę wykonania ETE. Takie stanowisko wynika z założenia, iż w razie nieuwzględnienia sprzeczności tytułów w państwie pochodzenia wniesienie wniosku o odmowę wykonania opartego ponownie na tym zarzucie prowadziłoby do merytorycznego badania zasadności rozstrzygnięcia zapadłego w państwie pochodzenia. Jednakże prezentowane jest także odmienne stanowisko, zgodnie z którym bezskuteczne podnoszenie tego zarzutu w postępowaniu w państwie pochodzenia nie wyklucza złożenia wniosku na podstawie art. 21 rozporządzenia w państwie wykonania⁴⁶.

Wymieniony wymóg wcześniejszego podnoszenia zarzutu sprzeczności orzeczeń stanowi istotne *novum* w porównaniu z rozporządzeniem 44/2001. Jednakże, biorąc pod uwagę kwestie praktyczne, powstaje wątpliwość, w jaki sposób sąd państwa wykonania ma stwierdzić, czy taki zarzut został podniesiony w pierwotnym postępowaniu, zwłaszcza że najczęściej nie dys-

⁴³ Wyrok ETS z dnia 4 lutego 1988 r., Hoffmann ./ K. Krieg, sprawa C-145/86.

⁴⁴ Tak ETS w wyroku z dnia 2 czerwca 1994 r., sprawa C-414/92, Solo Kleinmotoren GmbH ./ Boch, dotyczącym identycznie brzmiącego art. 25 konwencji brukselskiej.

⁴⁵ Por. punkt 7.2 niniejszego artykułu; szczegółowo o tożsamości spraw K. S z n a j - d e r: *Stan zawisłości sprawy w konwencji z Lugano i w prawie wspólnotowym – pojęcie spraw tożsamych*. „Rejent” 2003, z. 5, s. 124 i nast.

⁴⁶ T. R a u s c h e r: *Der Europäische...*, s. 69.

ponuje on uzasadnieniem zapadłego orzeczenia, a często nie jest ono sporządzane.

Do rozważenia pozostaje jeszcze kwestia ograniczeń czasowych dla zgłoszenia wniosku o odmowę wykonania. Biorąc pod uwagę wymóg zarówno niepodnoszenia zarzutu kolizji orzeczeń w postępowaniu w państwie pochodzenia, jak i warunek niemożliwości podniesienia tego zarzutu w postępowaniu rozpoznawczym, należy stwierdzić, iż skuteczne złożenie tego wniosku jest możliwe dopiero po zakończeniu postępowania w państwie pochodzenia. W przypadku zwrócenia się z takim wnioskiem do sądu w państwie wykonania w sytuacji, gdy w państwie pochodzenia toczy się postępowanie rozpoznawcze (np. w związku z nadaniem zaświadczenia ETE nieprawomocnemu orzeczeniu), będzie on podlegał oddaleniu, z uwagi na możliwość podniesienia tego zarzutu w państwie pochodzenia.

W przypadku kumulatywnego spełnienia przytoczonych przesłanek sąd jest zobowiązany do odmowy wykonania orzeczenia i nie przysługuje mu w tym zakresie swoboda decyzji.

Polska regulacja uzupełniająca rozporządzenie nadaje temu wnioskowi charakter szczególnego rodzaju powództwa przeciwegzekucyjnego, zrównując w skutkach odmowę wykonania ETE z pozbawieniem tytułu wykonawczego wykonalności na podstawie art. 840 k.p.c.⁴⁷ Tym samym do tego wniosku zastosowanie znajdzie art. 843 k.p.c., przewidujący właściwość miejscową sądu, w którego okręgu jest prowadzona egzekucja, lub – przed wszczęciem egzekucji – sądu właściwości ogólnej. W tym ostatnim wypadku, w razie braku siedziby lub miejsca zamieszkania wierzyciela w Polsce, sądom polskim będzie przysługiwała jurysdykcja krajowa w tym zakresie, jednakże niemożliwe będzie ustalenie sądu właściwego miejscowo. Wówczas na podstawie art. 45 k.p.c. konieczne będzie wyznaczenie właściwego sądu przez Sąd Najwyższy, co może nastąpić na wniosek powoda lub sądu, który uznaje się za niewłaściwy w sprawie i nie może określić sądu, któremu powinien ją przekazać, chyba że ten sąd jest już związany uprzednim przekazaniem mu sprawy przez inny sąd⁴⁸. Do tego wniosku zastosowanie powinien znaleźć także art. 843 § 3 k.p.c., nakazujący przytoczenie już we wniosku wszystkich zarzutów pod rygorem utraty prawa korzystania z nich w dalszym postępowaniu. Ze względu na charakter sprawy rozstrzygnięcie sądu będzie miało formę wyroku, od którego stronom przysługuje apelacja.

⁴⁷ Uzasadnienie projektu zmiany ustawy – *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 9.

⁴⁸ Tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 października 1996, sygn. akt I PO 10/95. OSNP 1996, z. 10, poz. 148.

6.2. Wniosek o zawieszenie lub ograniczenie wykonania

Ochronie dłużnika ma służyć także możliwość złożenia wniosku o ograniczenie postępowania egzekucyjnego do środków zabezpieczających, uzależnienie wykonania od złożenia określonego zabezpieczenia lub – w wyjątkowych przypadkach – zawieszenie postępowania egzekucyjnego.

Warunkiem skuteczności takiego wniosku jest złożenie przez dłużnika w państwie pochodzenia wniosku o sprostowanie lub uchylenie zaświadczenia ETE (art. 10 rozporządzenia) albo zakwestionowanie aktu, któremu nadano zaświadczenie ETE. Jako kwestionowanie tego aktu rozumiane jest – wyraźnie wskazane w art. 23 rozporządzenia – złożenie wniosku o kontrolę orzeczenia w drodze szczególnego środka prawnego określonego w art. 19 rozporządzenia, a także wniesienie środka zaskarżenia. Wymieniona regulacja wynika z założenia, iż dłużnik powinien bronić się przed orzeczeniem w państwie pochodzenia, a nie w państwie wykonania.

Zakresem dyspozycji art. 19 rozporządzenia objęte są wnioski o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia od orzeczeń posiadających zaświadczenie ETE. Pozostaje natomiast wątpliwość, jakie inne środki prawne – poza określonymi w art. 19 rozporządzenia – wnoszone przez dłużnika w państwie pochodzenia mogą być uznane za kwestionowanie orzeczenia w rozumieniu tego przepisu. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie tytułów, które mogą uzyskać zaświadczenie ETE, należy przyjąć, iż zakresem art. 23 *in principio* objęte jest nie tylko wniesienie przez dłużnika środka zaskarżenia przeciwko orzeczeniu sądowemu, ale także – ze względu na odpowiednie stosowanie tego przepisu do ugód i dokumentów urzędowych – wytoczenie powództw mających za przedmiot uchylenie bądź zniesienie skutków ugód sądowych lub dokumentów urzędowych, np. powództwa o stwierdzenie nieważności aktu notarialnego zawierającego oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji.

Ze względu na brak ograniczenia do zwyczajnych środków zaskarżenia należy stwierdzić, iż także wniesienie przez dłużnika nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w tym np. skargi kasacyjnej lub o wznowienie postępowania, umożliwia mu złożenie tego wniosku. Bardziej wątpliwe wydaje się objęcie zakresem dyspozycji tego przepisu skargi konstytucyjnej⁴⁹ w tych systemach prawnych, które dopuszczają wniesienie skargi na akty stosowania prawa, jak ma to miejsce np. w Niemczech na podstawie art. 93

⁴⁹ Przeciwno takiej możliwości J. Kropholler: *Europäisches Zivilprozessrecht...*, s. 637.

ust. 1 pkt 4a Ustawy zasadniczej⁵⁰. W Polsce – z uwagi na ograniczenie przedmiotu skargi konstytucyjnej do ustawy lub innych aktów normatywnych⁵¹ – wniesienie skargi konstytucyjnej na przepis stanowiący podstawę wydania orzeczenia posiadającego zaświadczenie ETE nie stanowi kwestionowania orzeczenia w rozumieniu rozporządzenia.

Ponadto – w związku ze zniesieniem możliwości kontroli orzeczenia z punktu widzenia klauzuli porządku publicznego państwa wykonania – w piśmiennictwie niemieckim pojawił się postulat, aby złożenie wniosku przewidzianego w art. 23 rozporządzenia możliwe było także w sytuacji wniesienia indywidualnej skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, dotyczącej naruszenia przez państwo pochodzenia Europejskiej konwencji praw człowieka⁵². Przyjęcie dopuszczalności takiego stanowiska miałyby stanowić jedyną możliwość zapobieżenia egzekucji orzeczeń rażąco naruszających *ordre public* państwa wykonania⁵³. Jednakże ze względu na przedmiot postępowania przed Trybunałem (stwierdzenie naruszenia EKPCz przez państwo członkowskie, jednakże bez wpływu na wydane orzeczenie czy postępowanie egzekucyjne) oraz strony postępowania (poszkodowany i państwo – strona Konwencji) taka interpretacja zdaje się nadmiernie rozszerzać zakres zastosowania art. 23 rozporządzenia i nie zasługuje na uwzględnienie. Także część przedstawicieli doktryny wypowiada się przeciwko takiej możliwości⁵⁴.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż dyspozycja art. 23 rozporządzenia obejmuje następujące środki prawne: wniosek o sprostowanie lub uchylenie zaświadczenia ETE, wnioski o przywrócenie terminu do wniesienia środków zaskarżenia, zwyczajne i nadzwyczajne środki prawne przysługujące od orzeczeń posiadających zaświadczenie ETE oraz powództwa, których przedmiotem jest kwestionowanie istnienia lub skuteczności ugód bądź dokumentów urzędowych.

Możliwość złożenia tego wniosku będzie miała znaczenie przede wszystkim w odniesieniu do tych środków prawnych, które nie wpływają na wykonalność orzeczenia. W przypadku środków prawnych, których samo wniesienie skutkuje utratą lub zawieszeniem wykonalności zaskarżonego

⁵⁰ Szerzej B. Banaśzak: *Modele skargi konstytucyjnej*. W: *Skarga konstytucyjna*. Red. J. Trzeciński. Warszawa 2000, s. 24.

⁵¹ B. Szmulik: *Skarga konstytucyjna. Model polski na tle porównawczym*. Warszawa 2006, s. 170.

⁵² Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r. Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 z późn. zm. [dalej: EKPCz].

⁵³ T. Rauscher: *Der Europäische...*, s. 14; za objęciem skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka zakresem art. 23 rozporządzenia także M. McGuire: *Rechtsbehelfe des Schuldners gegen den EU-Vollstreckungstitel*. „Ecolex” 2006, H. 1, s. 83.

⁵⁴ W szczególności R. Wagner: *Die neue EG-Verordnung...*, s. 198.

tytułu, ochronę dłużnika w większym stopniu gwarantuje możliwość złożenia w państwie pochodzenia wniosku o wydanie zaświadczenia przewidzianego w art. 6 ust. 2 rozporządzenia i zwrócenie się do organu egzekucyjnego lub sądu państwa wykonania o wydanie odpowiednich rozstrzygnięć (por. pkt 5 niniejszego artykułu). W odniesieniu do względnie suspensywnych środków prawnych, w sytuacji gdy sąd państwa pochodzenia odmówi wstrzymania wykonalności, powstaje wątpliwość, czy w takiej sytuacji sąd państwa wykonania może orzec zastosowanie środków przewidzianych w art. 23 rozporządzenia. Jednakże z uwagi na odmienną podstawę oceny w obu tych przypadkach należy opowiedzieć się za dopuszczalnością takiego rozwiązania.

W trakcie rozstrzygania tego wniosku – odmiennie niż ma to miejsce na podstawie art. 21 rozporządzenia – sądowi przysługuje znaczny zakres uznania zarówno odnośnie do jego uwzględnienia, jak i środków, które może on zastosować. Podstawę oceny zasadności żądania dłużnika powinno stanowić przede wszystkim prawdopodobieństwo wyrządzenia mu niepowetowanej szkody w razie kontynuowania postępowania egzekucyjnego oraz szanse powodzenia środka prawnego wniesionego przez dłużnika⁵⁵. O ile pierwsza przesłanka jest możliwa do oceny przez sędziego państwa wykonania, o tyle druga nasuwa duże wątpliwości praktyczne. Przede wszystkim trudności może powodować już samo stwierdzenie, czy środek zaskarżenia został wniesiony, a jeżeli tak, to czy jest on zgodny z prawem państwa pochodzenia dopuszczalny. Ponadto ocena jego zasadności wymagać będzie nie tylko wiadomości specjalnych, ale i wiedzy o dotychczasowym postępowaniu w państwie pochodzenia, której sędzia państwa wykonania najczęściej nie ma. Tym samym rzeczywiste zbadanie istnienia tej przesłanki należy uznać za utrudnione lub prawie niemożliwe.

Przyznając sędziemu swobodę co do decyzji o ich zastosowaniu, rozporządzenie wyczerpująco reguluje jednak środki, jakie powinny być orzeczone w razie uwzględnienia wniosku z art. 23 rozporządzenia. Tym samym niemożliwe jest wydanie innych rozstrzygnięć, nawet gdyby były przewidziane prawem państwa wykonania. Także kolejność, w jakiej wymienione są dopuszczalne środki, stanowi wskazówkę co do hierarchii ich stosowania.

W razie zaistnienia opisanej przesłanki w postaci zakwestionowania tytułu lub zaświadczenia ETE sąd państwa wykonania może ograniczyć postępowanie do środków zabezpieczających lub uzależnić wykonanie tytułu od złożenia zabezpieczenia przez wierzyciela (art. 820² § 2 k.p.c.). W pierwszym przypadku będzie to połączone z koniecznością określenia

⁵⁵ Uzasadnienie projektu rozporządzenia, s. 15.

odpowiednich środków zabezpieczenia spośród wskazanych w art. 747 k.p.c., przy czym sąd nie będzie związany wnioskami dłużnika co do poszczególnych środków. Natomiast w drugim przypadku zastosowanie znajdzie art. 807 k.p.c., regulujący sposób dokonania zabezpieczenia w postępowaniu egzekucyjnym. Nie nakłada to na wierzyciela obowiązku złożenia zabezpieczenia, ale bez tego postępowanie egzekucyjne nie będzie mogło być kontynuowane. W wyjątkowych przypadkach sąd może zawiesić postępowanie egzekucyjne (art. 820² § 1 k.p.c.). Jako szczególną sytuację, uzasadniającą zawieszenie postępowania egzekucyjnego, wskazuje się przypadek, w którym zaskarżone przez dłużnika orzeczenie jest sprzeczne z *ordre public* państwa wykonania, co ma stanowić pewien surogat możliwości odmowy wykonania z powodu tej sprzeczności⁵⁶. Od rozstrzygnięcia sądu w tym przedmiocie przysługuje zażalenie (art. 820² § 2 lub art. 818 k.p.c.).

7. Środki obrony według k.p.c.

W art. 21 ust. 2 rozporządzenia wyraźnie podkreślono zakaz kontroli merytorycznej orzeczenia posiadającego zaświadczenie ETE oraz samego zaświadczenia, który ze względu na odesłania zawarte w art. 24 ust. 3 i art. 25 ust. 4 znajduje odpowiednie zastosowanie do ugód i dokumentów urzędowych. Zakres tego zakazu obejmuje zarówno badanie zasadności roszczenia, jak i istnienia przesłanek odmowy wykonania orzeczenia określonych w art. 34 i art. 35 rozporządzenia 44/2001 czy wreszcie prawidłowości nadania zaświadczenia ETE. Jednakże zakaz *revision au fond* nie stoi na przeszkodzie wniesieniu środka zaskarżenia przeciwko samej egzekucji. W związku z poddaniem postępowania egzekucyjnego prawu krajowemu dopuszczalne są zatem środki obrony w nim przewidziane, o ile nie są sprzeczne z rozporządzeniem, np. przez dopuszczenie merytorycznej kontroli tytułu lub zaświadczenia ETE.

W przypadku prowadzenia egzekucji na podstawie ETE w Polsce dłużnikowi, wierzycielowi lub ewentualnie także osobom trzecim przysługiwać będą następujące środki obrony przewidziane w k.p.c.:

- a) zażalenie na postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności,
- b) powództwo opozycyjne,

⁵⁶ T. Rauscher: *Der Europäische...*, s. 14.

- c) powództwo ekscydencyjne,
- d) środki zaskarżenia w toku właściwego postępowania egzekucyjnego, w tym skarga na czynność komornika.

7.1. Zażalenie na postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Warunki formalne zażalenia na postanowienie sądu w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności ETE nie różnią się od warunków zażalenia na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności polskim tytułom egzekucyjnym. Podkreślić należy jedynie, iż dłużnik nie może podnosić w tym postępowaniu zarzutów merytorycznych przeciwko rozszczeniu ani kwestionować prawidłowości nadania zaświadczenia ETE.

7.2. Powództwo opozycyjne

W związku z zakazem badania tytułu posiadającego zaświadczenie ETE powstała wątpliwość, czy zgodnie z rozporządzeniem dopuszczalne jest wniesienie przez dłużnika powództwa opozycyjnego, którego celem jest stwierdzenie, że dalsze prowadzenie egzekucji jest niedopuszczalne z uwagi na obalenie podstawy wobec podstawy uzasadniającej poprzednio jej wszczęcie⁵⁷. Należy przy tym podkreślić, iż to powództwo stanowi środek obrony merytorycznej dłużnika⁵⁸.

W uzasadnieniu projektu rozporządzenia Komisja stwierdza, iż pojęcie postępowania egzekucyjnego, do którego zgodnie z art. 20 ust. 1 zd. 1 rozporządzenia stosuje się przepisy prawa państwa wykonania, obejmuje także środki prawne przeciwko egzekucji, o ile nie są one powiązane z badaniem wydanego orzeczenia⁵⁹. Zdaje się to przemawiać za możliwością wytoczenia powództwa opozycyjnego, o ile przewiduje je prawo państwa wykonania.

⁵⁷ K. Korzan: *Kilka uwag na temat powództw przeciwegzekucyjnych*. „Nowe Prawo” 1966, z. 9, s. 1115.

⁵⁸ E. Wengerek: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*. T. 1. Warszawa 1994, s. 356.

⁵⁹ Uzasadnienie projektu rozporządzenia, s. 15.

Odmienny pogląd przedstawił natomiast B. Heß, powołując się na leżącą u podstaw rozporządzenia, a wyrażoną przede wszystkim w punkcie 8. motywów zasadę, iż o wszystkich materialnoprawnych zarzutach przeciwko roszczeniu powinien rozstrzygać sąd państwa pochodzenia⁶⁰. Zdaniem tego autora, powództwo opozycyjne miałyby stanowić niedopuszczalną rekompensatę zniesienia stwierdzenia wykonalności, a nadto rozporządzenie wyczerpująco określa sytuacje, w których możliwa jest odmowa przymusowej realizacji zasądzonego świadczenia i nie jest dopuszczalne rozszerzanie tego katalogu na podstawie przepisów krajowych. Także cel tego powództwa w postaci zwalczania cechy wykonalności orzeczenia, co w tej sytuacji oznaczałoby zniwelowanie skutków nadanych decyzją nie krajowego, a obcego sądu i byłoby skuteczne tylko na obszarze państwa wykonania, sprzeciwiałby się rozporządzeniu, a jego dopuszczenie prowadziło do powstania „kulejącego” ETE⁶¹.

Jednakże takie stanowisko czyni z państwa wykonania jedynie narzędzie realizacji wyroku wydanego w państwie pochodzenia, bez możliwości uwzględnienia np. dokonanego po nadaniu tytułowi zaświadczenia ETE zaspokojenia roszczenia przez dłużnika i w związku z tym powinno zostać odrzucone jako zbyt rygorystyczne.

Przed wszystkim, jak wyjaśnia samo uzasadnienie rozporządzenia, pojęcie postępowania egzekucyjnego obejmuje także środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym. Ponadto takie stanowisko groziłoby pozbawieniem dłużnika ochrony w sytuacji, gdy prawo państwa pochodzenia nie przewidywałoby środków prawnych pozwalających na przeciwstawienie się egzekucji w takich wypadkach lub nie posiadałoby jurysdykcji do rozstrzygnięcia o ich zastosowaniu. W szczególności w sytuacji prowadzenia egzekucji wyłącznie w państwie wykonania tylko temu państwu przysługuje na podstawie art. 22 pkt 5 rozporządzenia 44/2001 jurysdykcja krajowa dla wytoczenia powództwa opozycyjnego.

Także z punktu widzenia polskiego ustawodawcy i wybranego przez niego rozwiązania w postaci konieczności nadania ETE klauzuli wykonalności możliwość wytoczenia powództwa opozycyjnego zdaje się nie budzić wątpliwości. Podnoszony przez B. Heßa argument przeciwko temu, oparty na założeniu, iż skoro celem takiego powództwa jest pozbawienie tytułu wykonalności, to trudno dopuścić, by orzeczenie sądu państwa wykonania mogło pozbawić orzeczenie cechy nadanej przez sąd państwa pochodzenia, w odniesieniu do Polski jest bezprzedmiotowy. Powództwo opozycyjne wniesione przeciwko orzeczeniu posiadającemu zaświadczenie ETE i zaopa-

⁶⁰ B. Heß: *Europäischer Vollstreckungstitel und nationale Vollstreckungsgegenklage*. IPRax 2004, H. 6, s. 494.

⁶¹ Ibidem.

trzonemu przez sąd polski w klauzulę wykonalności zwalcza nie samo zaświadczenie ETE, ale usuwa jedynie skutek stworzony postanowieniem sądu polskiego o nadaniu klauzuli wykonalności.

Przyjmując tym samym generalną dopuszczalność wytoczenia powództwa opozycyjnego i jurysdykcję krajową sądów państwa wykonania wynikającą z art. 22 pkt 5 rozporządzenia 44/2001, należy zwrócić jednak uwagę na wynikające z rozporządzenia oraz rozporządzenia 44/2001 ograniczenia.

Przede wszystkim niedopuszczalne jest jakiegokolwiek badanie merytorycznej prawidłowości rozstrzygnięcia sądu państwa pochodzenia, zarówno zapadłego w sprawie, jak i w przedmiocie nadania zaświadczenia ETE. Nie stanowi to nowości, gdyż powództwo opozycyjne skierowane przeciwko polskim orzeczeniom także nie może prowadzić do ponownego badania sprawy, na przeszkodzie bowiem stoi powaga rzeczy osądzonej lub zawisłość sporu⁶². Jednakże zasada ta odnosi się również do zatwierdzonych jako ETE ugód sądowych i dokumentów urzędowych. Tym samym przewidziana w art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. podstawa powództwa opozycyjnego w postaci kwestionowania istnienia obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu i pozwalająca np. na podnoszenie zarzutu nieważności aktu notarialnego zawierającego oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji nie jest zgodna z rozporządzeniem. Nie oznacza to jednak całkowitego wyłączenia możliwości stosowania art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c., lecz konieczność „redukcji” jego postanowień w stopniu zapewniającym ich zgodność z rozporządzeniem.

Kolejną podstawę powództwa opozycyjnego stanowi zarzut, iż po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło lub nie może być egzekwowane (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.). Pozwala to np. na podniesienie zarzutu spełnienia świadczenia lub potrącenia wierzytelności dłużnika z wierzytelnością objętą tytułem wykonawczym. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu, dłużnik może powództwo oprzeć na zdarzeniach zaistniałych po powstaniu tytułu egzekucyjnego. W odniesieniu do ETE za moment ten powinno zostać uznane nie nadanie zaświadczenia ETE, lecz sporządzenie tytułu, gdyż w toku postępowania o nadanie zaświadczenia badana jest formalna wykonalność tytułu⁶³, na którą np. zaspokojenie roszczenia nie ma wpływu. Jednakże dłużnik nie jest uprawniony do zgłoszenia w powództwie opozycyjnym zarzutu potrącenia własnej wierzytelności z wierzytelnością egzekwowaną, w sytuacji gdy sądom państwa wykonania nie przysługiwałaby jurysdykcja krajowa w sprawie

⁶² E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne powództwa dłużnika (powództwa opozycyjne)*. Warszawa 1967, s. 10; K. Korzan: *Sądowe postępowanie...*, s. 212.

⁶³ D. Coester-Waltjen: *Der neue europäische Vollstreckungstitel*. „Jura” 2005, nr 6, s. 396.

mającej za przedmiot tą wierzytelność dłużnika, gdyby była ona przedmiotem odrębnego powództwa⁶⁴. Oznacza to, iż mimo regulacji art. 22 pkt 5 rozporządzenia 44/2001, sądom państwa wykonania nie przysługuje jurysdykcja dla takiego powództwa, gdyż dopuszczenie jego wytoczenia przed sąd państwa wykonania umożliwiłoby podjęcie przez powodów działań uznawanych przez ETS za nadużycie prawa⁶⁵.

Gdyby przyjąć dopuszczalność uzyskania w państwie wykonania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika wymienionego w zaświadczeniu ETE (por. punkt 4 niniejszego artykułu), to wątpliwości nie powinna budzić możliwość wniesienia powództwa opozycyjnego przez małżonka dłużnika na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.

Dalsze ograniczenie dopuszczalności wytoczenia powództwa opozycyjnego, odnoszące się przede wszystkim do tytułów egzekucyjnych w postaci nieprawomocnych orzeczeń sądowych, wynika z ujętego w art. 27 rozporządzenia 44/2001 zakazu prowadzenia dwóch postępowań co do tego samego roszczenia. Zgodnie z przyjętą przez ETS autonomiczną wykładnią tego wymogu i teorią istoty sprawy (tzw. *Kernpunkttheorie*), aby stwierdzić tożsamość przedmiotu postępowania, wystarczy ustalić, że tożsama jest istota obydwu postępowań⁶⁶. Tym samym jeżeli w państwie pochodzenia postępowanie rozpoznawcze nie zostało zakończone, to niedopuszczalne jest wytoczenie powództwa opozycyjnego nawet wtedy, gdy egzekucja w Polsce została już wszczęta, gdyż kwestia wygaśnięcia roszczenia objętego postępowaniem w państwie pochodzenia, np. wskutek dokonanego przez dłużnika potrącenia, jest objęta zakazem z art. 27 rozporządzenia 44/2001.

7.3. Pozostałe środki obrony

W odniesieniu do powództwa ekscydencyjnego jurysdykcja Polski jako państwa wykonania wynika z art. 22 pkt 5 rozporządzenia 44/2001. Zarówno dopuszczalność i stosowanie przepisów dotyczących tego powództwa, jak i przepisów regulujących środki prawne w toku właściwego postępowania egzekucyjnego nie budzą wątpliwości.

⁶⁴ Tak ETS odnośnie do powództwa opozycyjnego na podstawie § 767 ZPO w wyroku z dnia 4 lipca 1985 r. AS – Autoteile Service GmbH/Pierre Mahle, sprawa C-220/84.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ D. Leibold: *Internationale Rechtshängigkeit, Streitgegenstand und Rechtsschutzinteresse – Europäisches und Deutsches Zivilprozessrecht im Vergleich*. In: *Gedächtnisschrift für Peter Arens*. München 1993, s. 227 i nast.

8. Podsumowanie

Podsumowując przytoczone rozważania, należy stwierdzić, iż zawarte w art. 20 ust. 1 rozporządzenia odesłanie do *lex fori* obejmuje kwestie związane z postępowaniem egzekucyjnym rozumianym jako przymusowe urzeczywistnienie uprawnienia wierzyciela stwierdzonego tytułem egzekucyjnym, w tym przesłanki i przeprowadzenie egzekucji oraz środki zaskarżenia w toku postępowania egzekucyjnego. Jednakże stosowanie krajowych przepisów o postępowaniu egzekucyjnym doznaje ograniczeń z uwagi na wyraźne regulacje rozporządzenia oraz rozporządzenia 44/2001, a także ze względu na zasady ogólne leżące u podstaw rozporządzenia.

Ponadto z uwagi na ogólnikowość rozporządzenia i brak odpowiednich badań porównawczych podczas jego tworzenia wiele kwestii związanych z egzekucją na podstawie tytułu posiadającego zaświadczenie ETE, jak np. dopuszczalność nadania ETE kwalifikowanej klauzuli wykonalności w państwie wykonania na podstawie jego przepisów, nie zostało rozstrzygniętych. Tym dotkliwiej odczuwalne będzie wynikające z art. 68 Traktatu o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej ograniczenie dopuszczalności występowania przez sądy z pytaniami prawnymi do ETS. Zgodnie z tym przepisem, w odniesieniu do aktów składających się na prawo europejskiego postępowania cywilnego to uprawnienie przysługuje jedynie sądom ostatniej instancji⁶⁷.

Wymienione zastrzeżenia w połączeniu ze słabością regulacji postępowania w państwie pochodzenia⁶⁸ uzasadniają krytyczną ocenę rozporządzenia ze strony przedstawicieli nauki⁶⁹.

⁶⁷ Odnosnie do uprawnienia sądów polskich do występowania z pytaniami prawnymi do ETS por. M. Szpunar: *Wpływ członkostwa Polski w UE na sądownictwo – zagadnienia wybrane*. W: *Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Traktat akcesyjny i jego skutki*. Kraków 2003, s. 271 i nast.

⁶⁸ Szczegółowo o tym (wraz z dalszymi odesłaniami) patrz A. Okońska: *Europejski tytuł egzekucyjny...*

⁶⁹ A. Stadler: *Kritische Anmerkungen zum Europäischen Vollstreckungstitel*. „Recht der internationalen Wirtschaft” 2005, H. 11, s. 801 i nast. oraz L. d’Avout: *La circulation automatique des titres exécutoires imposée par le règlement 805/2004 du 21 avril 2004*. „Revue critique de droit international privé” 2006, cah. 1, s. 46–48.